De Heraut

VAN DE

Gereformeerde Kerken in Nederland.

Het auteursrecht van den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de wet van 28 Juni 1881 (*Staatsblad* N°. 124).

Dit blad wordt geregeld des Vrijdags aan de geabonneerden verzonden.
Bijdragen van medewerkers, ingezonden stukken en alles wat verder den inhoud van dit blad betreft, te adresseeren aan de **REDACTIE**. Abonnementen en Advertentiën aan de **ADMINISTRATIE** van **De Heraut**, Amsterdam.
Inzendingen die later dan Donderdag 's namiddags te 12 ure worden ontvangen kunnen voor het nummer van die week niet meer in aanmerking komen.

Zondag 22 November 1891. N°. 726.

Abonnementsprijs: franco aan huis, per drie maanden *f* 1.20. Afzonderlijke nummers aan het Bureel 10 Cent.
Abonnementen worden aangenomen door alle Boekhandelaren, Postdirecteuren enz. en aan het Bureel te Amsterdam.
Advertentiën: van 1 tot 6 regels 90 Cent; voor elken regel meer 15 Cent.
Aanvragen en vermelding van liefdegaven en Verslagen van Vereenigingen 10 Ct. per regel.

Wedergeboorte en Bekeering.

ZONDAGSAFDEELING XXXIII.

Gelooft zij de God en Vader onzes Heeren Jesus Christus, die naar zijne groote barmhartigheid ons heeft wedergeboren tot een levende hoop, door de opstanding van Jesus Christus. 1 Petr. 1:3

III.

Reeds op de Synode van Dordrecht in 1619 hebben onze kerken zich omtrent het stuk der wedergeboorte veel dieper en veel breeder uitgesproken, dan óf in de Belijdenis, óf in den Catechismus. Ze deden dit in de Leerregelen van Dordt, en wel in Hoofdstuk III en IV, art. 11 en 12; en niet genoeg kan het aanbevolen, om op de catechisatie en bij de Catechismusprediking zoo dikwijls men aan de wedergeboorte toekomt, altoos weer op deze schoone uitlegging in de Dordsche Leerregelen te wijzen. Achter de bekeering, zoo zeggen de vaderen van Dordrecht, ligt een geheel inerlijke daad Gods, hierin bestaande »dat Hij indringt in de binnenste deelen des menschen met de krachtige werking van zijnen wederbarenden Geest." En dan gaat het in art. XI en XII aldus voort:

„Hij opent het hart, dat gesloten is; Hij vermurwt dat hard is; Hij besnijdt dat onbesneden is. In den wil stort Hij nieuwe hoedanigheden, en maakt dat dezelfde wil, die dood was, levendig wordt: die boos was, goed wordt; die niet wilde, nu metterdaad wil; die wederspannig was, gehoorzaam wordt; Hij beweegt en sterkt dien wil alzoo, dat hij als een goede boom vruchten van goede werken kan voortbrengen. En dit is die wedergeboorte, die vernieuwing, nieuwe schepping, opwekking van de dooden en levendigmaking, waarvan zoo heerlijk in de Schriftuur gesproken wordt, dewelke God zonder ons in ons werkt; en deze wordt in ons niet teweeggebracht door middel van de uiterlijke predicatie alleen, noch door aanrading, of zulke manier van werking, dat, wanneer nu God zijn werk volbracht heeft, het alsdan nog in de macht des menschen zou staan wedergeboren of niet wedergeboren te worden, bekeerd of niet bekeerd te worden; maar het is eene gansch bovennatuurlijke, eene zeer krachtige, en tegelijk zeer zoete, wonderlijke, verborgene en onuitsprekelijke werking, dewelke, naar het getuigenis der Schriftuur (die van den Auteur van deze werking is ingegeven), in hare kracht niet minder noch geringer is dan de scheppinge of opwekkinge der dooden; alzoo dat alle diegenen, in wier harten God op deze wonderbaarlijke wijze werkt, zekerlijk, onfeilbaar en krachtig wedergeboren worden en metterdaad gelooven. En alsdan wordt de wil, zijnde nu vernieuwd, niet alleen van God gedreven en bewogen, maar, van God bewogen zijnde, werkt hij ook zelf: waarom ook terecht gezegd wordt, dat de mensch door de genade, die hij ontvangen heeft, gelooft en zich bekeert."

Vloeiender, schooner en in gezalfder taal is dit wondere werk Gods in het hart van den zondaar misschien nooit beschreven; en de Arminiaan die ook nu nog lastert, als hadden de Dordsche vaderen slechts schoolsche spitsvondigheden uitgeplozen, wordt reeds door deze enkele definitie van het werk der wedergeboorte volkomen weerlegd. Taal en stijl zijn in deze beschrijving geheel op één lijn te stellen met de prachtige gezalfde taal van onze Sacramentsformulieren en van de Confessie van Guido de Bray. Men vergete dan ook niet, dat noch de Roomsche noch de Luthersche kerk tot deze diepe, rijke beschouwing van de wedergeboorte gekomen is, en dat het uitsluitend de *Gereformeerde* kerken zijn, die ook ten deze het werk Gods in al zijn diepte hebben gepeild. Zelfs is er in dit opzicht ontwikkeling en vooruitgang te bespeuren, zoo ge de taal onzer kerken uit 1563 met de taal van 1619 vergelijkt. Sterker nog dan in 1563 was men in 1619 tot de erkentenis gekomen, dat er achter het werk der *bekeering* een *ander* eigen werk Gods ligt, dat van alle uitwendig hulpmiddel en van alle voorbereiding in den mensch onafhankelijk, het onmisbaar uitgangspunt is voor alle ritseling des nieuwen levens. Zeer terecht sprak men het te Dordrecht dan ook uit, dat de wedergeboorte »in hare kracht niet minder noch geringer is dan de schepping"; gelijk dan ook de heilige apostel Paulus het in Ef. 2:10 uitspreekt, dat „we *geschapen* zijn in Christus Jezus", en elders Gods kind „een nieuw *schepsel*" noemt. Hierin nu ligt uitgesproken, dat gelijk er in de schepping niets van het schepsel uitgaat, maar alles en eeniglijk van den Schepper, zoo ook in de wedergeboorte niet het allergeringste bij of in het schepsel mag worden gezocht, maar alles eeniglijk uitgaat van God den Heere. Wie geboren wordt, doet niets; de werking gaat uit van Hem, uit wien we geboren worden.

Aan deze volstrekte en volkomene lijdelijkheid van den mensch in de wedergeboorte moet deswege ook nu nog zoo stellig mogelijk vastgehouden. Wie ook maar op één enkel punt aan die volstrekte lijdelijkheid tornt of aanstoot neemt, kan noch zal ooit verstaan, wat wedergeboorte is. Ze is niet een natuurlijke, maar een volstrekt *bovennatuurlijke* daad Gods. Ze is alleen daardoor mogelijk, dat God leeft, toegang tot ons hart heeft, en den wil en het vermogen bezit, om met zijnen Heiligen Geest tot in het diepste van den wortel van ons wezen in te dringen, en in dat diepst verborgene van ons wezen den wortel van ons leven van zijn doodelijken kanker te genezen en met nieuwe levenskracht te begiftigen. Ze heeft dus niets uitstaande met al die andere werkingen Gods, waardoor Hij *middellijk* op ons werkt, gelijk Hij dit doet door het Woord, door de Sacramenten, door onze levenservaringen, door allerlei ontmoetingen enz. Er is in de wedergeboorte geen *middellijke* werking van wat aard ook. Als God een zondaar ten leven wederbaart, doet Hij dit rechtstreeks en onmiddellijk, zonder eenig tusschentredend instrument. Hij zelf dringt als de Heilige Geest in ons wezen in, grijpt het in den wortel aan en vernieuwt het in zijn verborgste kern.

Juist daarom echter is de wijze waarop deze werking toegaat, voor ons *onbegrijpelijk*. De uitwerking er van kunnen we onder woorden brengen, de werking zelve nooit. Die werking zelve toch is het brengen van het leven in den dood, en hiervoor heeft onze menschelijke taal geen woorden en onze gedachte geen ontleding. Niemand kan zeggen, wat *leven* is, en nog veel minder omschrijven op wat wijze dit leven in den dood ontstaat.

Het uitgangspunt kennen we. Dit toch is *de dood* van den zondaar, en een iegelijk, die de diepte der zonde niet peilt, en in Arminiaanschen of Roomschen trant zich nog altoos voorstelt, dat ook een zondaar, hoe zwak [illegible] nog wel eenige ritseling des levens in zich draagt, geraakt in strijd met de Schrift, die ons uitdrukkelijk leert „dat wij van nature *dood* zijn in de zonden en in de misdaden." Slechts houde men hierbij wel in het oog, dat de *dood* heel iets anders is dan *vernietiging*. Zelfs in den eeuwigen dood in de hel wordt *niets* vernietigd, maar blijft alles *bestaan*. Zoomin de Satan als eenig goddeloos mensch kan ooit vernietigd worden. Maar *bestaan* is nog geen *leven*. Alles wat in de hel bestaat en zich roert en smarte lijdt is dood en aan den dood onderworpen. *Leven* doet een engel, en evenzoo een mensch, dan alleen, zoo hij met God in gemeenschap staat, uit die gemeenschap bezieling ontvangt en zoo de vonk dier Goddelijke bezieling in hem gloort. Zoo nu stond het wel met Adam in het paradijs. Maar zoo staat het *niet* met den zondaar. Hij bestaat wel en bestaat wel als mensch. Ook heeft hij wel een tijdelijk leven; maar het eeuwige leven is in hem niet. De gemeenschap tusschen God en zijn hart is verbroken. Er gaat geen innerlijke bezieling meer van Godswege in hem uit. En dientengevolge gloort er in zijn ziel geen vonk meer; maar is alles in hem dor en dor en doodsch. Hij is daarom geen „stok of blok", maar blijft ook in zijn staat van zonde en dood een *mensch*; een mensch met een *hart*; een mensch met *bewustzijn* en *wil*; hij is niet verminkt; alles wat een mensch een mensch maakt is nog in hem. Maar de vensters zijn gesloten. Eeuwige nacht omhult hem. Geen lichtstraal van hooger glans dringt in hem door.

Juist deswege nu kan het leven nooit in hem terugkeeren, tenzij Godzelf tot hem moderdale, hij [illegible] keere in zijn ziel, en de gemeenschap tusschen zichzelven en die ziel herstelle. De mensch in het paradijs ontving wel het ontzettend vermogen, om den levensdraad, waarmee zijn ziel aan God hing door en af te snijden, maar, eens door en afgesneden, is hij volstrekt onmachtig, om dien levensdraad weer aan te binden. Ge kunt als ge licht in uw kamer hebt, wel dat licht uitblazen; maar zonder ander hulpmiddel, niet het eens uitgeblazen licht weer laten opgloren.

Er is derhalve van de eigenlijke daad der wedergeboorte niet anders te reggen, dan dat ze op een *bepaald* tijdstip plaats grijpt; dat ze in *één enkel* oogenblik plaats grijpt; en dat ze plaats grijpt door dien God, den Heiligen Geest, die eerst *buiten* den mensch was, alsnu in het verborgenste van het wezen van dezen mensch *indringt*, zich in gemeenschap stelt met *den wortel* van zijn wezen, en in dit wezen een innerlijke bezieling indrijft, die hem van *dood*, dat hij was, *levend* maakt, om voortaan nimmermeer van hem te scheiden.

Doch hieruit volgt dan ook, dat de uitwerking van deze wedergeboorte zich over *heel* dezen mensch moet uitstrekken. Wat in den wortel is, wordt opgezogen in heel den boom en beheerscht straks kroon en tak, blad en bloesem en vrucht. En zoo nu is het ook hier. Juist omdat de wedergeboorte den *wortel* des levens raakt, strekt ze zich uit over *alle* deelen van den mensch en over *al* zijn vermogens. Dit zou *niet* zoo zijn, indien deze deelen en vermogens niet rechtstreeks met den wortel van ons leven in verband stonden; maar dit *moet* zoo zijn nu alle deelen en vermogens van ons wezen door allerlei vezelen met den wortel van ons leven feitelijk in verband staan. Vandaar dat én ons verstand én onze wil, én zoo alle neigingen en vermogens, door deze wedergeboorte een geheelen ommekeer ondergaan. Gelijk in den val alle deze vermogens een geheelen ommekeer ten kwade ondergingen, zoo ook ondergaan ze door de wedergeboorte een geheelen ommekeer ten goede. Werkte dit nu opeens tot de volmaaktheid door, zoo zoudt ge plotseling én verstand én wil én aandrift én neiging op eenmaal volkomen heilig zien uitkomen. Maar dit is *niet* het geval, zoomin als dit het geval is bij een geënten boom. Als een boom pas geënt is, dan weet de kenner, dat het nu voortaan met dien boom van wild hout op vruchthout gaat. Maar aanvankelijk bespeurt ge hier nog niets van. In den beginne is dit alles nog diep verborgen. En zoo nu ook is het met de wedergeboorte bij den mensch. God de Heere weet dan wel, dat deze mensch nu leeft, innerlijk heilig is, en dat het ook met hem van wild hout op vruchthout gaat; maar uitwendig is hiervan aanvankelijk meest nog niets te bespeuren, en meestal merkt de persoon zelf er nog niet het allerminste van. Het leven is er dan wel, maar het komt daarom nog niet uit. Zoo wordt op den akker gezaaid, dat het zaad er wel in is, en hij de profetie van rijken oogst in zich draagt, maar de eerste dagen althans ziet de voorbijganger nog niets dan zwarte aarde. Het leven schuilt dus na de wedergeboorte wel in de kiem, maar de ontkieming toeft nog, en slechts in zooverre is ook onze wil en ons verstand door de wedergeboorte aangedaan, als ook van dien wil en van dat verstand de wortelvezelen in deze kiem van ons leven besloten liggen. Zoo kan het dus zijn, dat aan een wedergeborene soms lange dagen nog niets te bespeuren is van wat er in hem plaats greep; ja, dat hij zelf er nog niet het geringste van ontwaarde, en alzoo nog onbezonnen, geheel als een kind der wereld voortleeft, terwijl toch het *zaad Gods* reeds in hem is, om eeuwig in hem te blijven.

Over het feit, dat iemand zelf nog lange dagen van zijn eigen wedergeboorte onkundig kan blijven, moet ge u hierbij niet verwonderen. Er zijn, dit stemt ge toe, ook kleine wichtjes, die uit de wieg ten hemel ingaan. Ook deze waren in zonde ontvangen en geboren. Ook zij konden zonder wedergeboorte niet leven. Ook in hen greep dus de wedergeboorte reeds in de wieg plaats. En toch wisten deze kleine wichtjes in de wieg hier niets van. Van Johannes den Dooper lezen we zelfs, dat hij reeds van zijns moeders lijf met den Heiligen Geest vervuld en dus wedergeboren was, en toch voelt ge zelf, dat ook de kleine Johannes toen hij op Elisabeths schoot lag, hiervan geen de minste kennis droeg. Doch ook de zaak zelve kan voor wie even doordenkt, niet raadselachtig zijn. Duizenden bij duizenden loopen hun leven lang als dood in zonden en misdaden rond, zonder van hun eigen dood de minste kennisse te hebben. In een jong kind, waaruit later een man van genie en talent zal opgroeien, school de kiem van dit genie en dit talent reeds van zijn geboorte af, zonder dat het jonge kind zelf hiervan ook maar het minste vermoedde. Zelfs kunnen we de kiem van allerlei besmettende ziekte dagen lang in ons eigen bloed omdragen, zonder dat we hiervan aanvankelijk ook maar het minste bespeuren. En dit nu kan in nog veel sterker zin het geval zijn bij de wedergeboorte, juist omdat we hierbij zoo volstrekt lijdelijk zijn, en ons eerst uit deze wedergeboorte zelve de vatbaarheid moet toekomen, om te verstaan wat wedergeboorte is. Werkte de mensch zelf in de wedergeboorte mede, zoo zou dit *niet* zoo zijn. Maar nu hij zelf hoegenaamd niet medewerkt, en God de Heere in de wedergeboorte de eenige Werker is, is er geen enkele reden denkbaar, waarom de mensch zelf dit terstond ontwaren zou. Immers op de wedergeboorte volgt nog pas de innerlijke en de uiterlijke *roeping*, daarop de geloofsontwaking, en zoo eerst komt het tot bekeering.

Die *roeping* nu kan eerst innerlijk plaats grijpen, als er een oor is om te hooren, en evenzoo onderstelt deze roeping, dat de persoon nog als in slaap en sluimering, d.i. *onbewust* nederligt. Wel kan tot een dooden zondaar de *uitwendige* roeping komen, die dan zeker zijn schuld verzwaart, maar zoo deze uiterlijke roeping niet vergezeld gaat van de *innerlijke* roeping, kan ze niet tot zijn ziel doordringen; en deze *innerlijke* roeping zou wederom van Gods zijde ondenkbaar wezen, zoolang het oor er niet is om te hooren, en het geestelijk oog om te zien. Deswege *onderstelt* alle innerlijke roeping het *vooraf* wedergeboren zijn; en als dan daarna God de Heere met zijn innerlijke roeping tot den wedergeborene komt, dan ja, opent zich zijn oor, dat in de wedergeboorte tot hooren geformeerd was. Want wel kan men deze onderscheidene werkingen Gods in een algemeener begrip saamvatten; maar nu de Schrift, en op haar voetspoor de kerk, ons terecht op de *roeping* afzonderlijk wijst, verspreidt het toch helderder licht over het werk Gods, zoo ook wij wedergeboorte en roeping afzonderlijk nemen; en dan spreekt het vanzelf, dat niet de roeping aan de wedergeboorte, maar de wedergeboorte aan de roeping voorafgaat. En dit nu zoo zijnde, blijkt juist uit de roeping, die *volgt*, dat de pas wedergeborene, maar nog niet innerlijk geroepene, van de weldaad hem bewezen nog geen kennis draagt. Dat *roepen* toch zou geen zin hebben, zoo hij zelf zich reeds van zijn wedergeboorte bewust was. Dan toch zou de wedergeborene terstond opstaan en tot zijnen Vader gaan.

Zoo echter gaat de zaak *niet* toe. De wedergeboorte is niet een daad Gods, waardoor de zondaar voorzien wordt van de hem ontbrekende middelen en krachten, om nu voorts zijn zaliging zelf uit te werken. Liet God de Heere na de wedergeboorte den mensch los en deed Hij niets meer aan hem, zoo zou hij nooit tot bekeering komen noch tot geloof. Maar zoo doet God de Heere niet. In den wedergeborene is Hij ingedrongen met zijnen Heiligen Geest. De wedergeborene *heeft* dus den Heiligen Geest. En zoo vindt elke verdere werking in den wedergeborene haar uitgangspunt altoos weer in dien Heiligen Geest, en slechts krachtens diens aandrift, in de tweede plaats in den wedergeborene zelven. Vandaar dan ook de *roeping*, die innerlijk op aarde nooit anders plaats grijpt dan na of tegelijk met de uitwendige roeping.

Ook het woord *geboorte* in wedergeboorte, dat de Heilige Schrift koos, bevestigt dit. Immers een jonggeboren kind weet er nog

---

De martelaren.

LXXVI.

LOWYSKEN KYCKENPOORT.

Standvastigheid te midden der vervolgingen om der waarheid wil is door den Heere niet alleen geschonken aan den jeugdige, maar ook aan den oude. Dit zien we aan Lowysken Kyckenpoort, de weduwe van Hugo Moyart. Zij was 60 jaren oud omstreeks, toen zij in 1568 door de overheid van Renaix, hare geboorte- en woonplaats, werd gevangen genomen. Niets minder had zij gedaan, dan dat zij in 1566 met toestemming harer kinderen toegestaan had, dat in hare schuur het Woord Gods door eenen leeraar werd gepredikt.

Zij was eene godzalige vrouw, wier barmhartigheid voor armen en behoeftigen bij velen bekend was, daar zij voor hen maaltijden aanrichtte. Zeven maanden bleef zij in den kerker.

Toen zij ter dood veroordeeld was, kwam de pastoor der St. Maartenskerk bij haar in den kerker, om haar de biecht af te nemen. Maar zij wees dit af en sprak toen den priester zoo ernstig en roerend aan, dat deze begon te weenen en haar nauwelijks eenige woorden kon toespreken. Toen hij den kerker verliet, zeide hij haar: »Ik ben gekomen, om u te troosten, doch gij moogt dit mij wel doen."

Bij een bezoek harer dienstbode, wier tante zij tevens was, sprak onze Lowysken van hare kinderen, die in Engeland waren. »Troost en vermaant ze," riep zij deze getrouwe dienstmaagd toe, die hare meesteres daareven had vermaand tot lijdzaamheid en standvastigheid in den Heere, al kostte haar het afscheid bittere tranen. Eindelijk brak den 29sten Juli aan. Lowysken werd uit de gevangenis gehaald en naar de strafplaats gevoerd, waar zij met het zwaard gedood werd.

SCHOBLANDT BARTHELSZ.

In de eeuw der hervorming lag in Zeeland een beroemde stad, Reimerswaal (Roemerswaal) geheeten, waarvan nu niets meer rest, daar zij door de zee verzwolgen is. In die stad is Schoblandt Barthelsz. een der martelaren van het jaar 1568, geboren. Toen hij gevangen genomen werd — het was op vastenavond van 1568 — woonde hij in Antwerpen. Met hem werden Hans van Hues en Joris Coomans, als hij belijders des Heeren, in den kerker geworpen. Het was voor dit drietal een voorrecht, dat zij samen opgesloten werden, want nu konden zij elkaar troosten en opbeuren en met brieven van hen allen de kerk daar buiten vermanen. Zoo schreven zij den 17den Maart: »Aangezien het Gode behaagd heeft, dat wij om zijnen naam en de getuigenis des Evangelies zullen lijden, zoo maken wij u bekend, lieve broeders, dat wij nog welgemoed zijn, hoewel het vleesch gedurigen strijd voert tegen den geest en wij menigmalen luisteren naar den raad van de aardsche slang." Wij troosten elkaar met voorbeelden als van Jozef in Egypte, van de jongelingen in den brandenden oven, van Daniël in den leeuwenkuil, allen bewijzen van Gods trouwe en genade. »Daarom, lieve broeders en zusters, wordt niet mismoedig wegens onze gevangenschap; want dit is de wil van God. Het is ook geene nieuwe noch vreemde zaak; maar bidt den Heere om volharding te geven tot den einde."

Toen onze Schoblandt den 23en Maart ondervraagd werd door den Markgraaf van Antwerpen, zeide deze: »Zoudt gij niet tot den schoot der Heilige Roomsche kerk willen terugkeeren," waarop de martelaar antwoordde: „Gaarne wil ik mij keeren tot hetgeen God mij in zijn Woord leert."

De rechtzaak werd daarop naar Brussel verwezen, van waar het bericht kwam, dat Schoblandt moest sterven, de anderen zouden in den kerker nog blijven. De veroordeelde was hieronder welgemoed en zong in zijne banden: »Nu laat Gij Heere uw dienstknecht gaan in vrede naar uw Woord enz.

Op zijnen sterfdag verzocht hij den cipier hem geene priesters te zenden, „want," zeide hij, »zij kunnen mij niet helpen; ook heeft de Heere mij zaligheid in mijn hart verzekerd, en dit doodelijk kleed moet ik slechts afleggen om mijn Bruidegom te gemoet te gaan". Daarna zong hij met Joris Coomans (Hans van Hues was overleden in de gevangenis) den 4den Psalm en bad. Heengaande riep hij zijn broeder toe: »Vaarwel, Joris, ik ga u voor, volg mij na", en Joris hernam: »Ja broeder, ik zal u volgen." Onderweg ontmoette Schoblandt verscheidene broeders, die hij tot afscheid toekmkte. Op de strafplaats werd hij aan een paal gebonden en levend verbrand. Dat geschiedde den 10den (volgens anderen den 3den) Juli 1568.

Joris Coomans heeft zijne vrienden niet lang overleefd. Jezus Christus was zijn deel en erve, daarom aarzelde hij niet voor zijne rechters zijn geloof te belijden. De markgraaf erkende, dat die halstarrigheid hem tegenviel. »Ik heb u laten zetten, opdat gij u zoudt beteren, en zie, gij wordt van dag tot dag erger", zeide hij. Hierop sprak Joris vrijmoedig: »Mijnheer, zoolang ik gevangen heb gezeten, heb ik menigen traan geschreid, en mij, naar mijn vermogen door Gods genade verbeterd; zoodat ik geloof, dat het de schuld mijner zonden is, dat ik in gevangenschap verkeer. Doch volgens uwe bedoeling ben ik niet voornemens mij te verbeteren, al zoudt gij mij ook levend verbranden, zooals gijlieden mijn medebroeders hebt gedaan". De martelaar verlangde ontbonden te worden en met zijnen Heere te zijn. Dat beleed hij ook. Hierdoor vertoornd legde de Markgraaf hem het zwijgen op en toen hij dat nog niet deed, werd hij in een donker gat gezet. Zoo bracht hij de laatste dagen zijns levens op de aarde door. Eindelijk brak de dag van zijn sterven aan. Het was de 13de of 14de Augustus 1568, toen hij de martelaarskroon ontving uit de handen van den Heere, die hem verwaardigd had om zijns naams wil te lijden en te sterven.

DE GAAY FORTMAN.